

שיקום אפיק משני של נחל חברון

גיל סיאקי* | אורנית גינת

מרחב דרום, קק"ל
gilsa@kkl.org.il

*

באפיק הנחל, ייצוב מדרונות, בניית מעברים חקלאיים, בניית גשרים ועוד.

כבר בשנת 1996 החלה קק"ל בביצוע נטיות עצים בגדות נחל חברון, מזרחית לכביש 60, בקטע הסמוך לכניסה ליישוב מיתר, ובשנת 2010 ניטעו עצים מדרום למיתר עד לצומת שוקת.

לקראת אישור תוכנית הנטיעה באפיק משני הנשפך לנחל חברון, סמוך ליישוב חורה, נערכו סקרים אקולוגיים בשנים 2016 ו-2019. בסקרים נמצא כי האפיק מופר, וכי יש בו ריכוזים גדולים של פסולת בניין, וכך גם מסביב לערוץ. באזורים מסוימים נשק עיבוד הקרקע לגדות הנחל, ובאחרים הקרקע הייתה חשופה מצומח בעקבות רעיית יתר, ובשל כך נצפו נסיגת גדות וסחיפת קרקע וכן פסולת לסוגיה לכל אורך האפיק. מבחינה סטטוטורית השטח הוגדר "יער נטע-

נחל חברון הוא אחד הנחלים הגדולים ביותר באזור הדרום. זהו נחל אכזב, שמוצאו בהרי חברון. הוא זורם בגבול בין הנגב למדבר יהודה אל נחל הבשור שנשפך לים ברצועת עזה. נחל חברון הוא יובל מרכזי של נחל הבשור, וכשיש שיטפונות, הוא מציף שטחים נרחבים סמוך ליישוב מיתר, שממוקם על שפת גדתו המזרחית. הנחל מהווה חלק מאגן הניקוז הגדול ביותר בישראל, ושטח אגן ההיקוות שלו כ-186 קמ"ר.

רשות ניקוז "שקמה בשור" קידמה בשיתוף משרד החקלאות בשנים 2017-2020 הסדרה של נחל חברון בין מיתר לעומר, לאורך של כ-12 ק"מ על סמך תוכנית הניקוז שלה. בפרויקט ניתנה תשומת לב מיוחדת לשמירת הנוף הטבעי בגדות הנחל ובסביבתו במטרה ליצור תנאי זרימה טובים יותר ולמנוע הצפת שטחים חקלאיים ועירוניים. העבודות כללו פינוי פסולת, חפירה ומילוי קרקע במקומות הנדרשים

בשטח קיימים שיחים בודדים של אטד אירופי (*Lycium europaeum*) שגדל לרוב במורד הערוץ, ושל שלהבית קצרת-שיניים (*Phlomis brachyodon*) שגדלה לרוב במעלה הערוץ. רוב המינים הבולטים בשטח הם מיני מעזבות (מינים רודאליים) כמו סולנום זיתני (*Solanum elaeagnifolium*), ברקן סורי (*Notobasis syriaca*), גדילן מצוי (*Silybum marianum*), חוח עקוד (*Scolymus maculatus*), שומר כשוט (*Foeniculum vulgare*), וכן פרטים רבים של ציפורן נקוד (*Dianthus strictus*). בשטח נמצא פרט בודד של צבעוני המדבר (*Tulipa boissieri*) שהוא מין מוגן. לא נצפו בשטח הנסקר מינים אדומים. בערוץ ישנו מצוק לס בגובה של כשישה מטר, והוא אלמנט נופי מרשים שחשוב לשמר. מטרת העבודה של קק"ל הוגדרה כהסדרת האפיק המנקז את זרימת מי הנגר מהיישוב חורה לנחל חברון כדי שיהווה ציר טיול מקשר ביניהם וגם לעבר שטחי היער הנמצאים מצפון וממערב.

התועלת הצפויה מפעילות זאת:

1. שיפור שרתי הוויסות – צמצום מפגעי סחיפת קרקע, מניעת השלכת פסולת לאפיק הנחל (איור 3), צמצום סחף של חומרי הדברה ודשנים מהשדות החקלאיים לאפיק הנחל ומניעת עיבוד חקלאי באפיק.
2. שיפור שירותי התרבות – יצירת רצף תנועה וטיור לאורך הנחל למגוון משתמשים מהסביבה הקרובה והרחוקה.

הנטיעה לאורך האפיק בשנת 2023 (איור 4) נעשתה בשיתוף פעולה בין קק"ל לקהילות השכנות חורה ומיתר, והתבססה על מיני עצים רחבי עלים, כמו אלה אטלנטית (*Pistacia atlantica*), חרוב מצוי (*Ceratonia siliqua*), שיזף מצוי (*Ziziphus spina-christi*), שיטת הנגב (*Vachellia pachyceras*) ואשל הפרקים (*Tamarix aphylla*), המתאימים לאזור שכמות המשקעים השנתית הממוצעת

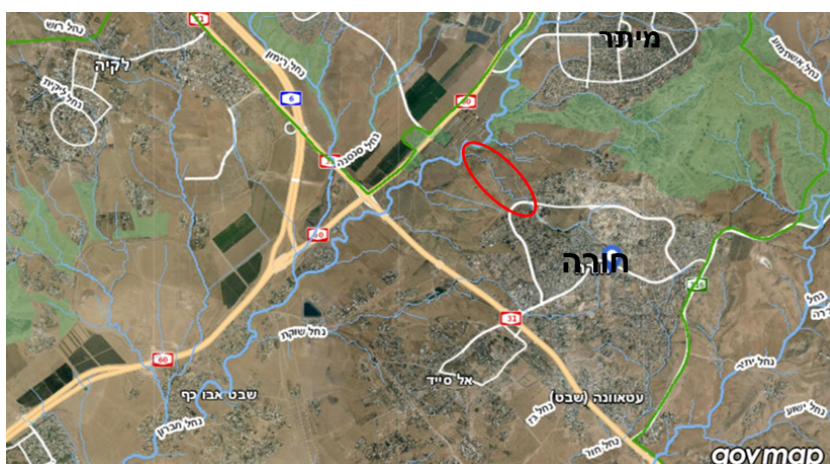
אדם מוצע" בגודל כ-40 דונם בתוכנית המפורטת "יער יתיר" (איור 1, איור 2).

איור 1

האפיק המשני של נחל חברון ב-1945

ניתן לראות את העיבוד החקלאי הגובל בגדות הנחל. הגדות חשופות ולא רואים צמחייה בגלל רעייה. היישובים מיתר וחורה עדיין לא הוקמו. תצלום אוויר מפי"י.

איור 2

נחל חברון והאפיק המשני ב-2026

האפיק המשני, החוצץ בין חורה למיתר, מסומן באדום. מתוך: govmap.gov.il

איור 3

פסולת באפיק משני של נחל חברון
א. ברקע רואים את הבתים של היישוב חורה, 2023. צילום אוויר מרחפן, באדיבות קק"ל; ב. צילום קרקעי מכיוון צפון לדרום, 2023. צילום: גיל סיאקי.

איור 4

נטיעות משותפות לקהילות חורה ומיתר
הנטיעות נערכו בינואר 2023. צילום: גיל סיאקי.

איור 5

לימן צד של אפיק משני של נחל חברון ב-2026

בלימן נטועים שיזף מצוי, שיטת הנגב ואשל הפרקים. צילום: גיל סיאקי.

סוגי קרקע, צמחייה מקומית ובעלי חיים, ויבינו תהליכים סביבתיים כמו זרימת מי נגר. התלמידים והתושבים משתי הקהילות יעסקו בעבודות בשטח, בימי התנדבות, בלמידה סביבתית ובחיזוק תחושת האחריות לנף המדבר. בדרך זו אנו מקווים שבמהלך הזמן ייווצר שיתוף פעולה פורה בין הקהילות, שיעשיר את חוויית התושבים במרחב הפתוח, יחזק את הקשר בין שתי הקהילות, ויעמיק את תחושת האחריות המשותפת לסביבה ואת הצורך בשימוש אחראי במרחב הסביבתי הקולט קהל. כולנו תקווה שפרויקט משותף זה יביא לשמירה על תוואי הנחל ולעתיד טוב יותר לאזור כולו.

בו עומדת על כ-250 מ"מ. הכנת השטח לנטיעה כללה ניקיון פסולת, הקמת מתקני קציר נגר (שיחים ולימני צד) בגדות האפיק והקמת דרך ממשק יער היקפית, שחשיבותה רבה גם ליצירת חיץ משטחי החקלאות (איור 5).

פעילות ההמשך המשותפת לשתי הקהילות אמורה להתקיים החל מחורף 2026 בשיתוף תלמידים שלומדים לבגרות במגמת מדעי הסביבה, והיא ממותגת באמרה "הכדור בידיים שלנו". מפגשים קבועים של התלמידים האלה במהלך השנה יאפשרו לימוד משותף על מערכות אקולוגיות בסביבה מדברית. במהלך המפגשים יכירו התלמידים